

Messiaaninen juutalaisuus kirkon lähetyksen peilinä

Kommentti Richard Harveyn esitelmään Kylväjän missiologisessa symposiumissa 5.6.2026

Tomi Karttunen

Peili kirkon ja Israelin kansan edessä

Kiitän Richard Harvey kiintoisasta, ajatuksia herättävästä paperista. Meidän on todellakin myös luterilaisina kristittyinä ja ekumeenisesti kohotettava messiaanisten juutalaisten todellisuuden meille muodostava peili silmiemme eteen. Heillä on oma teologinen ja missiologinen väitteensä Israelin, kirkon ja kansojen välisestä suhteesta. Heidät voidaan nähdä, kuten Richard Harvey toteaa, ”Jumalan antamana peilinä auttamassa kirkkoa tunnistamaan alkuperänsä, tutkimaan lähetystään ja kuvittelemaan tulevaisuutta.”

Tämä Pyhän Hengen kirkastama peili vahvistaa tajua siitä, että meitä kannattaa yhteinen juuri Luojamme ja Lunastajamme suunnitelmissa. Henki kutsuu meitä kaikkeen totuuteen ja rakkauteen ja näkemään ja myös tervehdyttämään sitä, mikä on vioittunut, vääristynyt ja este täyden kristillisen identiteetin ja Jumalan tahtoman ihmisyyden kasvulle - hänen kuvakseen luotuna. Ymmärrämmekö, että emme ole kristittyinä korvanneet Israelia vaan liittyneet samaan Jumalan suunnitelmaan?

Ekumeniassa olemme oppineet, että identiteettiämme ei lopulta vahvista sen korostaminen, että emme ole kuten muut kristityt. Meitä vahvistaa se, että yhdessä Kristuksen ruumiin tai Jumalan kansan jäsenenä, toisiamme täydentäen, voimme entistä paremmin olla kristillisen uskon pohjalta yhteisellä asialla. Voimme tavoittaa ja auttaa enemmän ihmisiä voimiamme yhdistäen kuin toisiamme vastaan kiivaillen tai toisiamme ylenkatsoen. Sitä mukaa kuin sovinto teologisesti ja käytännöllisesti etenee, voi samalla yhteinen missio vahvistua käytännön sanoissa ja teoissa.

Viime vuonna vietettiin Nikean kirkolliskokouksen 1700-vuotisjuhlavuotta. Sen esikuvana oli Apostolien kokous, josta kerrotaan Apostolien tekojen 15. luvussa, jossa todetaan: ”Pyhä Henki ja me olemme nähneet hyväksi, ettei teidän kannettavaksenne pidä panna mitään taakkaa.” Ei tullut vaikeuttaa muista kansoista Messiaan Jeesuksen seuraajiksi kääntymistä. Siksi ei edellytetä ympärileikkausta ennakkoehtona kristityksi tulemiselle. Silti ei puhuta mitään siitä, että niiden tulisi hylätä juutalainen taustansa, jotka ovat sen keskellä kasvaneet. Kunnioitetaan siis sekä juutalaisia että ei-juutalaisia, koska yksi Herra, yksi usko, yksi kaste ylittää rajat: ei ole juutalaista eikä kreikkalaista. Juutalaisten ja kristittyjen välistä suhdetta onkin sanottu ensimmäiseksi ekumeeniseksi, saman perheen sisällä syntyneeksi skismaksi, joka koski aluksi oikeaoppista käytäntöä suhteessa keskeiseen juutalaisen perinteen tapaan. Lopputulos pyrki pääasian valossa tekemään perinteiden yhteiselon mahdolliseksi.

Nikean kirkolliskokouksen aikoihin v. 325 eron tekeminen juutalaisiin muodostui jo niin vahvasti identiteettikysymykseksi, että haluttiin varmistaa, että pääsiäistä ei vietetä samaan aikaan kuin juutalaista pesah-juhlaa. Vähitellen Rooman valtakunnan valtionkirkossa lainsäädäntöä juutalaisten suhteen sitten kiristettiin. Alettiin ajatella, kuten Richard Harvey viittaa, että ”juutalaisuus ja usko

Jeesukseen ovat kaksi toisensa poissulkevaa uskonnollista maailmaa.”. Samalla olennainen osa uskon juurista uhkasi irrota alkuperäisestä maaperästä. Vieraantumisen seurauksia niitettiin, kun 1900-luvun alussa valistusrationalismin läpi tulkitun akateemisen teologian valossa pidettiin Nikeassa muotoiltua uskoa Kolminaisuuteen ja oppia Jeesuksesta Kristuksesta Jumalan ainosyntyisenä Poikana, samaa olemusta kuin Isä, merkinä kristinuskon kreikkalaistumisesta, hellenisoitumisesta. Tällöin unohdettiin, että Nikean päätös juuri torjui areiolaisen kristinuskon rationaalistamisen filosofiseksi ykseysajatteluksi, jossa ei olisi tilaa Jumalan Pojan ihmiseksitulolle eikä siten myöskään pelastavassa mielessä ristille ja ylösnousemukselle. Unohdettiin, että uskontunnustus mainitsee juutalaisen Marian ja Jeesuksenkin syntyneen juutalaiseksi.

Dietrich Bonhoeffer totesikin vastoin opettajaansa Adolf von Harnackia, että ei ole epäkreikkalaisempaa oppia kuin Jumalan syntyminen ihmiseksi. Viime vuosikymmeninä on osoitettu käsityksen ihmiseksi tulleesta, ristiinnaulitusta ja ylösnousseesta Jumalan Pojasta hahmottuneen varsin nopeasti jo Uuden testamentin sisällä vanhatestamentillisen, eli myös juutalaisen, perinteen uudelleen tulkinnan valossa. ”Ylösnouseen Messiaan löytäminen Israelin tarinassa”, kuten Richard Harvey totesi oman kokemuksensa kautta. Usko Jeesukseen Jumalan Poikana merkitsee rajoittamattoman ihmisvallan kritiikkiä ja rakkauden käskyn ja sitä kautta ihmisarvon universaaliuden vahvistamista. Profeetta Jesajan kuvaama Herran kärsivä palvelija on tähän liittyvä kuvaus Jumalan armosta ja rakkaudesta Kristuksessa. Apostoli Paavalilla on keskeinen rooli myös uusimmassa juutalais-kristillisten suhteiden teologisen hahmottamisen mallissa. Siinä ei ei-raamatullisesti pyritä syrjäyttämään juutalaisia juuria.

Roomalaiskirje 9-11 juutalais-kristillisten suhteiden uudelleen löydettyä ohjenuorana

Luterilaisen reformaation keskeisiin raamatunkohtiin on kuulunut Roomalaiskirje 1:16–17. Apostoli Paavali kirjoittaa: *”Minä en häpeä evankeliumia, sillä se on Jumalan voima ja se tuo pelastuksen kaikille, jotka sen uskovat, ensin juutalaisille, sitten myös kreikkalaisille. Siinä Jumalan vanhurskaus ilmestyy uskosta uskoon. Onhan kirjoitettu: »Uskosta vanhurskas saa elää.»”*

Evankeliumin universaalista luonteesta, se julistetaan ”kaikille kansoille” (Matt. 28:19), seuraa, että se koskettaa myös juutalaisia, vaikka Israelilla oli kansojen joukossa erityinen asema. Siitä kertoo Uuden testamentin erottelu ethnos-laos eri termeinä kansa-sanalle. Evankeliumi lähti liikkeelle Israelin kansan keskuudesta, juutalaisesta Jeesuksesta ja hänen juutalaisista apostoleistaan. On silti vain yksi Herra. Uuden testamentin usko on yksijumalaisuutta, koska usko kolmiyhteiseen Jumalaan versoo jo Vanhan testamentin edustamasta uskosta. Sen juuret voidaan nähdä uskossa Jumalan luovaan sanaan Viisautena, Abrahamin uhrissa ja Daavidin kuninkuudessa ja rakkauden laissa, uskossa Jumalan Henkeen elämän ja profetian henkenä, uskossa Jumalan persoonalliseen läsnäoloon kansansa keskellä ja lupauksiin ja liittoon Jumalan ja kansansa välillä, jonka kautta pelastus ja sanoma siitä valmistettiin isien, profeettojen ja enkelien toimiessa välikappaleina.

Kristillinen teologia on aina ollut Vanhan testamentin lukemista Uudesta testamentista käsin. Olemme kirjan kansaa kuten juutalaiset. Nytemmin olemme havainneet, että voimme myös oppia paljon rabbien vuosituhantisista oivalluksista tämän kirjan äärellä. Dietrich Bonhoeffer kiteytti:

kristillinen teologia seisoo ja kaatuu sen mukana, tunnustammeko Vanhan testamentin Jumalan olevan Jeesuksen Kristuksen isä. Meidät on liitetty kohtalonyhteyteen valitun kansan kanssa. Juutalaisten karkottaminen tai tuho merkitsi Bonhoefferille selän kääntämistä Jumalalle, juutalaisen Jeesuksen itsensä karkottamista maallistuneesta Euroopasta. Kyse ei ollut kuitenkaan vain juutalaisista vaan ylipäätään sen ajatuksen hylkäämisestä, että jokainen meistä on luotu Jumalan kuvaksi – ajatus, jonka juuret ovat juutalais-kristillisessä perinteessä. Bonhoeffer haastoi meitä lukemaan paitsi Vanhaa testamenttia Uudesta käsin myös Uutta testamenttia Vanhasta käsin luoden näin osaltaan pohjaa toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneelle käänteelle kristinuskon juutalaisen taustan tunnustamiseen.

Roomalaiskirjeen luvut 9–11 on viime vuosikymmeninä uudelleen löydetty kristillis-juutalaisten suhteiden perustaksi, kuten myös Richard Harvey viittaa. Apostoli Paavali kirjoittaa kirjeen 11. luvussa: ”Ei Jumala ole hylännyt kansaansa, jonka hän edeltä käsin on valinnut... on nykyisenäkin aikana olemassa jäännös, jonka Jumala on armoissaan valinnut. Mutta jos valinta kerran perustuu armoon, se ei perustu ihmisen tekoihin – muutenhan armo ei olisi armo. Israel ei... ole saavuttanut sitä, mitä se on tavoitellut; vain valitut ovat sen saaneet. Muut ovat paatuneet.” Kuuluminen valittuun kansaan ei automaattisesti pelasta vaan ainoastaan Jumalan valinta, joka toteutuu myös yksilön kohdalla.

”Heidän lankeemuksensa on avannut pelastuksen muille kansoille, ja näin juutalaiset ovat saaneet aiheen kadehtia niitä. Jos heidän lankeemuksensa on koitunut rikkaudeksi maailmalle ja heidän tappionsa rikkaudeksi kansoille, kuinka paljon enemmän saakaan aikaan heidän täysimääräinen voittonsa!” Juutalaiset ovat apostolin mukaan siis ikään kuin valmistaneet tietä evankeliumin universaalille leviämislle. Sitä kautta myös yhteinen juutalais-kristillinen perintö on levinnyt ympäri maailmaa. Apostoli antaa ymmärtää, että vielä on tulossa hopeareunuksen ympäröimän lankeemuksen jälkeen myös ”täysimääräinen voitto”. Syrjään siirtäminen ei ollut lopullista vaan osa tapahtumaketjua, joka avasi maailmalle pääsyn sovintoon. Paavali pyrkii myös pelastamaan kansajuutalaisiaan, vaikka on kutsumukseltaan ”kansojen apostoli”.

Yhteinen juuri kantaa meitä. Emme pakanakristittyinä voi ylvästellä alkuperäisten oksien rinnalla siihen villistä oliivipuusta oksastettuina. Kaikilla ihmisillä on yhtä vähän syytä ylpeillä Jumalan edessä. Valinta on hänen armoaan. Alkuperäiset oksat voidaan paljon luonnonmukaisemmin oksastaa alkuperäiseen puuhun kuin villilajiketta edustavien puiden oksat. Emme ole heitä korvanneet, kuten ylpeyden ääni on usein kuiskinut. Apostoli vakuuttaa: ”Paatumus, joka on kohdannut osaa Israelin kansasta, kestää siihen asti, kun muista kansoista koottava määrä on tullut täyteen. Sen tapahduttua koko Israel on pelastuva.” ”...valinnan perusteella he ovat Jumalalle rakkaita, isien tähden. Jumala ei peruuta lahjojaan eikä antamaansa kutsua. Te olitte ennen tottelemattomia Jumalaa kohtaan, mutta noiden toisten tottelemattomuuden vuoksi Jumala on nyt armahtanut teidät. Samalla tavoin he ovat nyt olleet tottelemattomia, jotta myös heidät armahdettaisiin, kun te olette saaneet armahduksen.”

Evankeliumi on siis tarkoitettu kaikille, juutalaisille ensin, sitten pakanoille mutta myös pakanoille ensin, sitten juutalaisille. Voisi ajatella, että, jälleen Bonhoefferiä mukailen, missiossa tästä

näkökulmasta tarvitaan rukousta, oikein tekemistä ja Jumalan oman ajan odottamista. Kaikessa evankeliumin julistamisessa, kaikessa lähimmäisten kohtaamisessa ja kaikessa lähetystyössä on syytä tutustua toisiin ihmisiin ja keskustella uskosta ja elämästä. Tulee opetella myös kielellisesti toistemme ymmärtämistä ja kertoa, jos ja kun kiinnostusta on, myös toivomme perustasta – käyttämättä minkäänlaista väkivaltaa.

Evankeliumin ytimessä on vapaus ja rakkaus, sovinnon luoma yhteys ja lähimmäisenrakkaus. Siksi kohtaaminen lähtee samalta tasolta, rehellisesti ja omaa identiteettiä piilottelematta mutta kunnioittaen toista, niin ettei tyrkytetä vastoin lupaa. Silloin näet rikotaan suojelevat rajat ja samalla aito yhteys. Kristittyjen suhteessa juutalaisiin antijudaismiin ja antisemitismin perintö haastaa erityiseen katumukseen ja nöyryyteen. Se ei merkitse kristillisen uskon kieltämistä mutta se merkitsee kantamiemme taakkojen kriittistä purkamista, luottamuksen palauttamista ja kärsivällisyyden vaatimusta, yhteisten juurtemme arvostamista pyhissä kirjoituksissa. Jeesus oli juutalainen ja apostolit olivat juutalaisia. Mitä tämä meille merkitsee?

Paavali puhuu kristillisyydestä ”aitona juutalaisuutena” silloin, kun on suoritettu ”sydämen ympärileikkaus” Roomalaiskirjeen 2. luvussa lukee: ”Oikea juutalainen on se, joka on juutalainen sisimmässään, ja oikea ympärileikkaus on sydämen ympärileikkaus, jota ei saa aikaan laki, vaan Henki. Tällainen juutalainen saa kiitoksen Jumalalta, ei ihmisiltä.” Tämä ei merkitse sitä, että tarvitsisi hylätä oma perintönsä ja tavat, jos ne kumpuavat luottamuksesta Jumalan lupauksiin ja halusta toteuttaa hänen tahtonsa. Paavali sanoo oikeastaan saman kuin Jeesus Vuorisaarnassa (Matt 7) todetessaan, että ”Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Tässä on laki ja profeetat” sekä Matteuksen 22. luvussa kysyttäessä lain suurinta käskyä: ”Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydämeestäsi, koko sielustasi ja mielestäsi. Tämä on käskyistä suurin ja tärkein. Toinen yhtä tärkeä on tämä: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. Näiden kahden käskyn varassa ovat laki ja profeetat.” Kysymys on siis oman uskon, Jumala-suhteen ja siihen kytkeytyvän lähimmäissuhteen ottamisesta vakavasti peruslähtökohtana – oli sitten juutalainen tai kristitty.

Taustapeilin avaama näkymä

Pidän Richard Harveyn tavoin tärkeänä kirkon ja kristinuskon juutalaisen alkuperän tiedostamista ja vakavasti ottamista. Messiaanisilla juutalaisilla on tässä ilmeinen tehtävä sormen kohdistajana ja muistuttajana toisistaan eronneiden uskontojen yhteisestä pohjasta – Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumalasta, joka on kaiken luonut ja lähetti Poikansa ajan koitettua Pelastajaksemme. Kyse ei ole vain koristeellisesta yksityiskohdasta vaan uskon perusteista. Se, että Jeesus oli juutalainen, on todellakin perustavaa kristologialle, kirkko-opille ja lähetykselle. Kristinuskon typistäminen ikään kuin yleiseksi, ilman historiallisia kosketuskohtia olevaksi sanomaksi tekisi kristinuskosta gnostilaista tietoa, teoretisoisi sen ja muuttaisi sen abstraktiksi filosofiaksi.

Jumalan ihmiseksi tulo kertoo, että kristinuskko on historiallista, koko ihmisen ja luomakunnan sekä sitä kautta yksilöt ja yhteisöt vakavasti ottavaa uskoa. Ajallisesti ainutkertaiselle ja yksilölliselle annetaan korvaamaton arvonsa kuten jokaiselle ihmispersoonalle, yksilölle Jumalan kuvaksi luotuna. Siksi kaiken hyväksi luominen ja lunastus langenneen luomakunnan puhdistajana ja

kirkastajana, hyväksi luodun ottaminen takaisin omaksi pahuuden valtojen otteesta, kuuluvat yhteen. Tämä tarkoittaa myös Israelin kansan kanssa solmitun liiton arvon näkemistä.

On hyvä muistaa, että juutalaiskristillisyyttä tai messiaanista juutalaisuutta ei tyystin kadonnut sen jälkeen, kun varhaisina vuosisatoina tiet vähitellen erosivat. Molemmista perinteistä kiinni pitäviä ei kuitenkaan tullut repeämän liitoskohtaa vaan hyljittyä kudosta. Kristinuskon muodostuttua vallanpitäjien uskonnoksi antijuutalaiset asenteet vahvistuivat edelleen. Suvaitsevaisuuttakin ilmeni, mutta se ei merkinnyt tasa-arvoisuutta, ei uskonnonvapautta nykyisen oikeusajattelun merkityksessä eli tasavertaisena oikeutena uskontoon ja omaan kulttuuriin.

Myönteistä Richard Harveyn kertomuksessa kristillisestä lähetystyöstä on esimerkiksi maininta, että brittiläinen organisaatio tarjosi järjestäytyneen tilan, jossa juutalaiset uskovat saattoivat pohtia identiteettiään, muodostaa yhdistyksiä, tuottaa kirjallisuutta, kehittää liturgista elämää ja kysyä, mitä tarkoitti jäädä juutalaiseksi tunnustaessaan Jeesuksen Messiaaksi. Richard Harvey tekee tervehdyttävän johtopäätöksen: ”juutalaislähetysten historiaa ei voida palauttaa joko triumfalistiseen lähetysmenestykseen tai pakottavaan kristilliseen epäonnistumiseen.” Lähetys oli usein juutalaiset kristittyihin sulauttavaa ja korvausajatuksen leimaamaa. Silti pyrkimykset myös edistivät juutalais-kristillisen identiteetin kehittymistä. Kohtaaminen ei tuonut vierasta tulta alttarille vaan vahvisti ymmärrystä omista juurista.

Keskeneräinen sovinnonteko

On totta, että vaikka kirkon ja juutalaisuuden välistä dialogia on käyty paljonkin toisen maailmansodan jälkeen – meilläkin on toiminut luterilaisessa kirkossa kirkko ja juutalaisuus-työryhmä vuodesta 1977 –, kysymys messiaanista juutalaisista on nähdäkseen jäänyt liian vähälle huomiolle. Dialogi on palauttanut siteen, jossa siihen osallistuvat voivat varsin turvallisesti puhua myös teologisista kysymyksistä. Osa on valmis pureutumaan Jeesuksen persoonan merkitykseen juutalaisen taustan ja kristinuskon valossa entistä syvemmin – niin juutalaiset kuin kristityt. Messiaaniset juutalaiset ovat luonteva osa tätä keskustelua.

On myös totta, että niin kristittyjen kuin juutalaisten parissa puhe messiaanista juutalaisista vie edelleen monet epämurkuvuusalueelle. On syytä tiedostaa, että messiaanisen juutalaisuuden kenttä on moni-ilmeinen ja että ei ole kyse esimerkiksi vain evankelikaalisista juutalaisista, vaan myös varhaisten vuosisatojen juutalaiskristillisyydestä, antijudaismista ja antisemitismin ruokkimisesta, täyden uskonnonvapauden tunnustamisesta ja kristillisestä todistuksesta vapauden ilmapiirissä toisia ihmisiä kunnioittaen. Erityisesti Saksassa, jossa holokaustin ja natsi-Saksan perintö edelleen painaa raskaana, suhde juutalaisiin on hyvin herkkä – tosin kasvavaa antisemitismia on jälleen myös Saksassa, kuten tiedämme. Sitäkin tärkeämpää olisi vahvistaa tajua yhteisestä perustasta keskinäisessä kunnioituksessa.

Richard Harvey lausuu tärkeän muistutuksen, jonka mukaan hiljaisuus juutalaislähetyksestä voi merkitä ei vain toisen kunnioitusta vaan esimerkiksi messiaanisten juutalaisten poissulkemista hiljaisuuden kautta. Olisiko messiaanisen juutalaisuuden paikan löytäminen ja tunnustaminen

mahdollisuus vahvistaa niin kristittyjen kuin juutalaisten omaa identiteettiä, tunnustuksen antamista identiteetille, joka pyrkii kunnioittamaan molempien uskontojen itseymmärrystä ja antaa tilaa eri tahojen todistukselle? Monenlaiset ratkaisut ovat mahdollisia, kun säilytetään kunnioituksen henki. Ketään ei voida pakottaa uskomaan, mutta voidaan sallia uskonnonvapauden hengessä käsi kädessä oleminen molempien perinteiden kanssa. Apostolien kokous voisi olla tässä viittomassa suuntaa. Tässä valossa esimerkiksi Mark Kinzerin kirkko-oppi yhden Messiaan kirkosta, jossa juutalaiset muodostavat ympärileikattujen seurakunnan ja muut kansojen kirkon, on mielenkiintoinen ja tutkimisen arvoinen. Kyseessä on yksi tulkinta ykseydestä sovitetussa erilaisuudessa ekumeenisena mallina.

Johtopäätös tästä vaikuttaa olevan, että juutalaisessa kontekstissa tehtävän lähetystyön keskeinen sarka on tänään alueen kristillisten kirkkojen tukemisen ohella työ yhdessä messiaanisten juutalaisten kanssa, niin että käymättömät keskustelut kristittyjen ja juutalaisten, kirkon ja messiaanisten juutalaisten sekä messiaanisten ja muiden juutalaisten kesken voitaisiin käydä. Tavoitteena ei tule olla se, että juutalaiset jättävät oman perinteensä. Suhdetta ei tule nähdä tuhotulvan ja tulipalon vaan elämää uudistavan veden ja rakkauden liekin valossa. Mikäli henkilö näin haluaa, avoin kysymys juutalaisten tulevasta Messiaasta voisi saada vastauksen Jeesus Nasaretilaisen ja siten ihmiseksi tulleen Jumalan Pojan hahmossa. Kuten ei yleensääkään lähetystyössä, mitään pakkoa ei tule käyttää. Kyse on sisäisestä kaipuusta ja löydetyistä vastauksesta Pyhän Hengen työn myötä, ei ”lihan käsivarren” voimista. Kuten Richard Harvey toteaa: tarvitaan ”kärsivällisyyttä, herkkyyttä, nöyryyttä ja rakkautta”.

Tulevaisuutta peilaten

Entäpä sitten tulevaisuus ajatellen eskatologista täyttymystä ja messiaanisten juutalaisten roolia? Paavalin opetuksia heijastaen Richard Harvey painottaa messiaanisen yhteisön olevan merkinä hauras. Aarre on meillä saviastioissa ja armo tulee täydeksi heikkoudessa, jottei kukaan voisi ylpeillä. Kyse ei ole silti vain messiaanisten juutalaisten ryhmästä vaan Israelin uudistumisesta kansana. Omalta osaltaan messiaaniset todistavat ja muistuttavat siitä, että Israelilla raamatullisena käsitteenä ja valittuna kansana on edelleen paikkansa Jumalan suunnitelmassa Messias-uskon valossa. Ytimessä on sovinto Kristuksessa, erottavien muurien purkaminen (Ef. 2).

Kyse on yhtä lailla yksilöiden ainutkertaisuuden ja henkilökohtaisen uskon kuin historiallisesti ja omaisuuskansan vaiheissa kehittyneiden yksilöllisten, identiteettiä luovien uskontraditioiden kunnioittamisesta. Ei ole tarkoitus tehdä persoonasta ei-persoonallista yksikköä ilman omia ulottuvuuksia. Israelin kansan restauraatioon kuuluu kansojen ja koko luomakunnan uudistuminen aikojen lopulla. Messiaaniset juutalaiset ovat itseymmärryksensä mukaan elävä merkki Jumalan tulevasta tarkoituksesta, Hänen, joka antaa tulevaisuuden ja toivon. Toivon merkkejä kaipaamme!